

ПРОЕКТ „СТАТИСТИКА НА ФАМИЛНИЯ БИЗНЕС В БЪЛГАРИЯ“ ОСНОВНИ РЕЗУЛТАТИ ЗА 2015 ГОДИНА

Въведение

Малките и средните предприятия играят важна роля за постигане на целите на Стратегия „Европа 2020“. Като се има предвид, че тези предприятия се считат за решаващ двигател при растежа и създаването на работни места, конкурентоспособността им се влияе от ограниченото използване на международни възможности и перспективи за иновации в рамките на единния пазар и извън него.

Програмата за конкурентоспособност на предприятията и малките и средните предприятия 2014 - 2020 (COSME) е създадена, за да стимулира растежа и да се засили конкурентоспособността и устойчивостта на предприятията в Европейския съюз. Тя има за цел да идентифицира фамилните предприятия, за да може да оцени тяхното значение, обхват и характер. През 2015 г. в рамките на програмата е проведено изследване на фамилния бизнес в седем държави - **България, Дания, Финландия, Италия, Малта, Нидерландия и Полша.**

Фамилният бизнес е значителна част от съществуващите европейски компании и играе съществена роля по отношение на силата и динамиката на европейската икономика. В Европа все още няма достатъчно информация относно ролята и икономическото значение на фамилния бизнес.

Събраните данни в различните страни ще послужат като основа за по-нататъшно развитие на европейските, националните и регионалните политики и ще дадат тласък за събиране на данни от държавите в бъдеще, като особено внимание се обръща на фамилните предприятия като цяло и в частност на структурата на собственост на предприятията. На национално ниво основната цел на проекта е да се подобри наличността на надеждни статистически данни за фамилния бизнес и да се популяризира ролята на тези предприятия в българската икономика.

През декември 2015 г. Националният статистически институт на Р България подписа споразумение за субсидия за изпълнение на дейността „Статистика на фамилния бизнес“ с Европейската изпълнителна агенция за малки и средни предприятия (EASME).

В резултат на дейностите по проекта, осъществени през периода февруари 2016 - март 2017 г., бяха събрани и анализирани данни за **фамилния бизнес в България** за 2015 година.

Описание на данните

Изследването на фамилния бизнес в България обхваща всички активни предприятия на територията на страната през 2015 година. Предприятията са определени като фамилен бизнес съгласно общата европейска дефиниция за фамилен бизнес от 2009 година. Една фирма, независимо от размера, е семеен бизнес, ако:

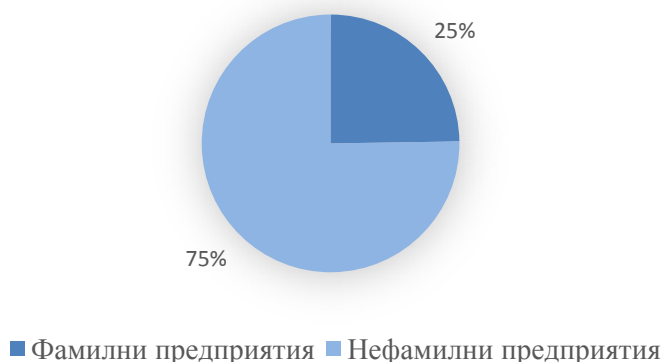
- а) „По-голямата част от правата за вземане на решения са на физическото лице или физическите лица, които са основали фирмата, или на физическото лице или физическите лица, които са придобили акционерния капитал на фирмата, или на техните съпрузи, родители, деца или преки наследници.*
- б) По-голямата част от правата за вземане на решения са преки или непреки.*
- в) Най-малко един представител на семейството или роднина официално участва в управлението на фирмата.*
- г) Фирмите отговарят на определението за фамилно предприятие, ако лицето, което е основало или придобило фирмата (дружествения капитал) или техните семейства или наследници притежават 25% от правата на вземане на решения в съответствие с притежавания капитал.“*

Използваните класификации при разпределяне на активните фамилни предприятия в България са Статистическата класификация на икономическите дейности (КИД - 2008) и Класификацията на териториалните единици за статистически цели в България (NUTS).

Общ преглед на фамилния бизнес в България

През 2015 г. активните фамилни предприятия са 25% от всички активни предприятия на територията на страната (фиг. 1).

Фиг. 1. Дял на активните фамилни предприятия през 2015 година

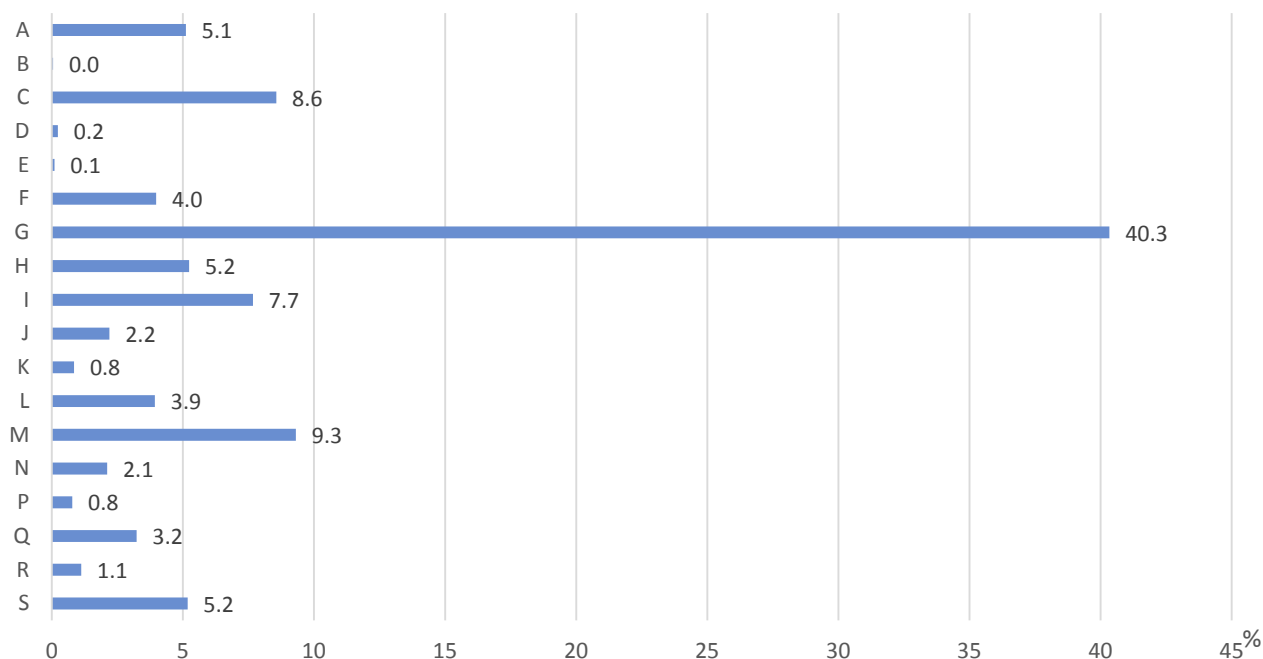

Резултатите от изследването показват, че добавената стойност на фамилния бизнес в България към БВП е 10.5%. Заетостта във фамилния бизнес е 16.23% от общата заетост в страната. Делът на оборота на семейните фирми спрямо общия оборот на всички фирми в страната е 12.42%.

Фамилният бизнес развива дейност във всички икономически сектори от КИД - 2008 (фиг. 2).

Фиг. 2. Структура на фамилния бизнес по икономически сектори (КИД - 2008)

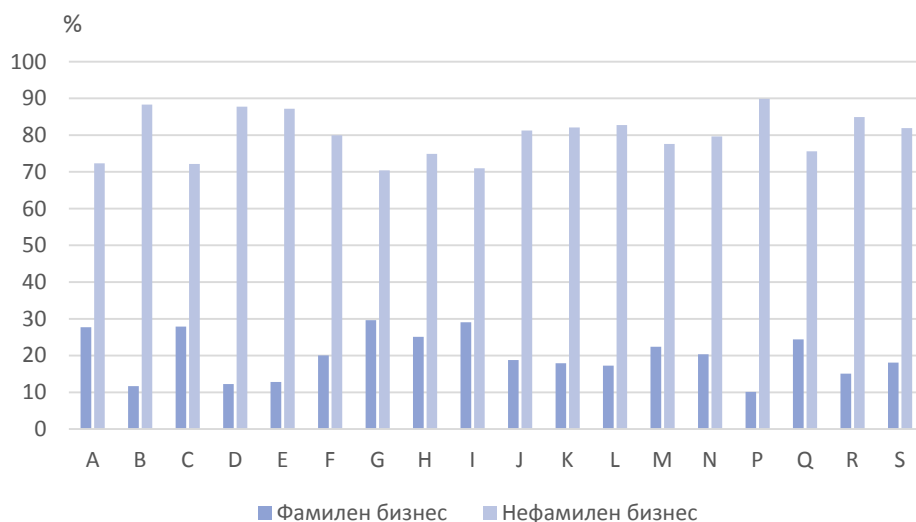

През 2015 г. най-голям е дялът на фамилните предприятия в сектор G - Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети - 40.3% (41 694 предприятия). Следват сектор M - Професионални дейности и научни изследвания - 9.3%, и C - Преработваща промишленост - 8.6%. Същевременно най-малък е дялът на фамилните предприятия в сектор B - Добивна промишленост - по-малко от 0.1%.

Структурата на фамилните и нефамилните предприятия по икономически сектори е представена на фиг. 3. Относителният дял на фамилния бизнес е по-малък спрямо дела на нефамилния бизнес във всички икономически сектори, като представлява около 30% от всички предприятия в секторите: A - Селско, горско и рибно стопанство (28%), C - Преработваща промишленост (28%), G - Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети (30%) и I - Хотелиерство и ресторантьорство (29%).

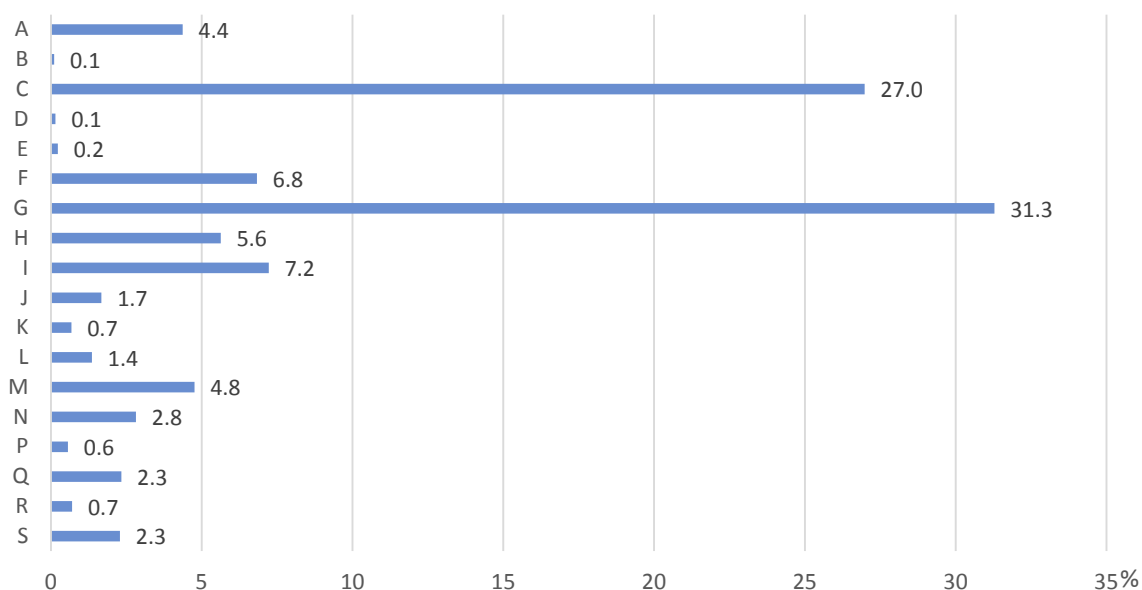
Фиг. 3. Структура на фамилните и нефамилните предприятия по икономически сектори

Заетост във фамилия бизнес на България

През 2015 г. броят на заетите лица във фамилия бизнес е 399 414 души. Резултатите от изследването показват, че в сектор G - Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети работят 31.3% от лицата, заети във фамилия предприятия, в сектор C - Преработваща промишленост - 27.0%, в сектор I - Хотелиерство и ресторантьорство - 7.2%, и в сектор F - Строителство - 6.8% (фиг. 4).

Фиг. 4. Структура на заетите във фамилия бизнес по икономически сектори

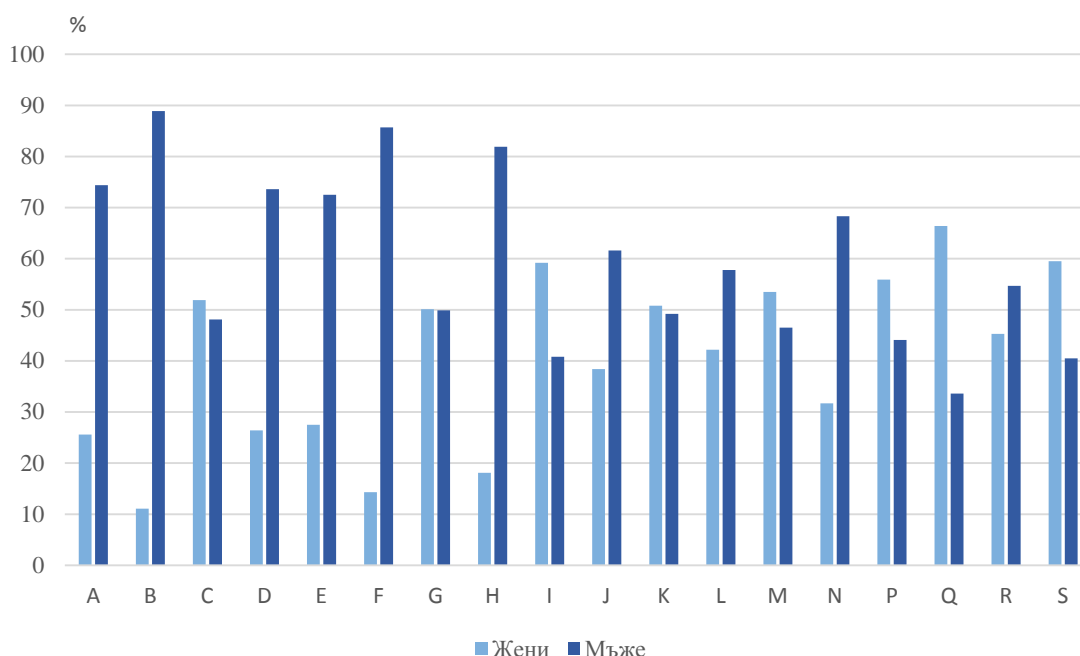

Броят на фамилните предприятия и заетите в тях по икономически сектори на КИД - 2008 са представени в табл. 1 от приложението.

За 2015 г. резултатите от изследването показват, че заетостта във фамилния бизнес по пол е 45.7% жени и 54.3% мъже. Делът на жените мениджъри е 39%, а на мъжете мениджъри - 61%. На фиг. 5 е представена структурата на заетите лица във фамилните предприятия по пол и икономически сектори.

Фиг. 5. Структура на заетите във фамилните предприятия по пол

Географско разпределение на фамилния бизнес в България

Географското разпределение на фамилния бизнес в България според Класификацията на териториалните единици за статистически цели в България (NUTS), ниво 2, е представено на фиг. 6. В Южния централен район се намират около 20% от всички фамилни предприятия, а в Югоизточния - 15%. С по-малък брой фамилни предприятия са Северозападният (8 867), Северният централен (10 488) и Североизточният район (13 420).

Не е изненадващо, че най-голям е делът на фамилните предприятия в Югозападния район, където се намира столицата София - около 33.2%, или 34 322 фирми.

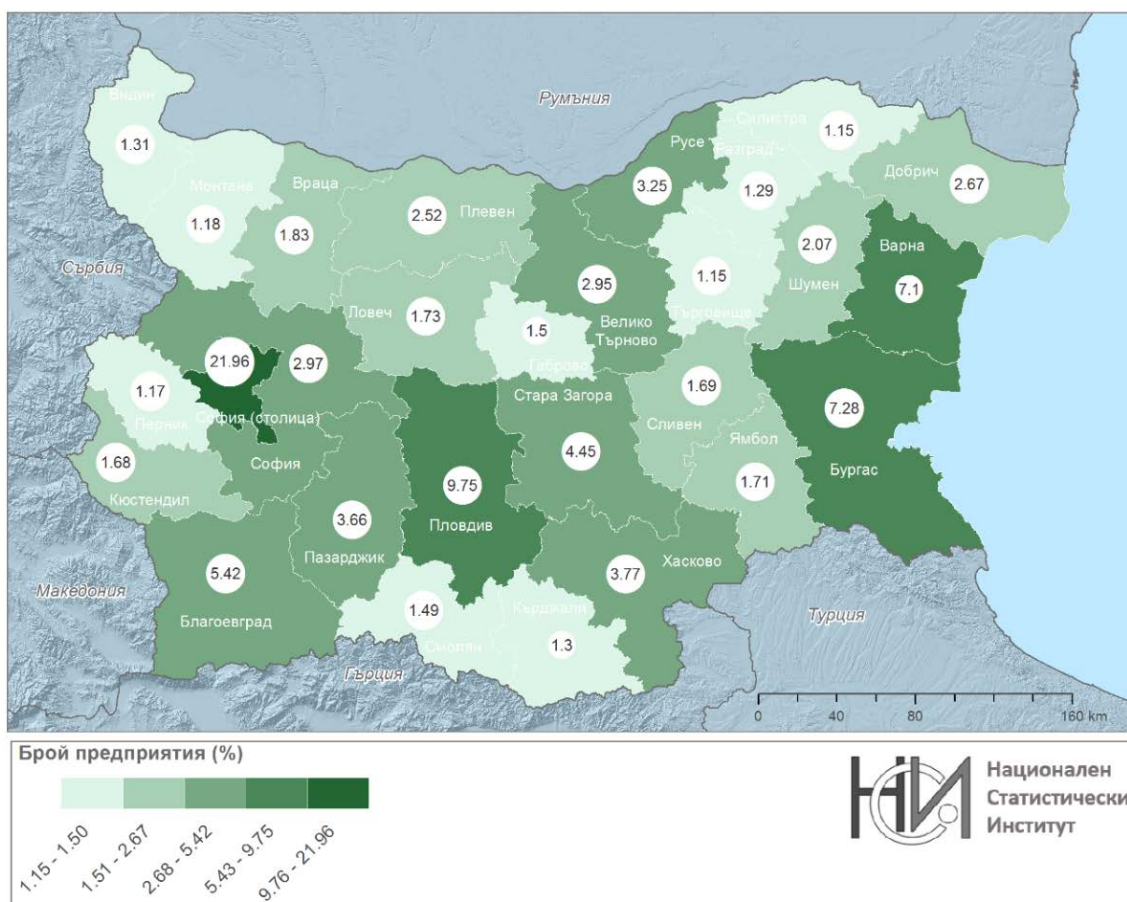

Фиг. 6. Разпределение на фамилния бизнес по статистически райони

Географското разпределение на фамилния бизнес в България по области, ниво NUTS3, е представено на фиг. 7.

Фиг. 7. Разпределение на фамилния бизнес по области

Броят на фамилните предприятия е най-голям в област София (столица) - 22 704, или 21.96% от всички фамилни предприятия в страната. В област Пловдив дялът на фамилния бизнес е 9.75% (10 073 предприятия), в област Бургас - 7.28% (7 520), и в област Варна - 7.1% (7 334).

Най-малък дял (1.15%) на фамилния бизнес е отчетен в две области - Силистра и Търговище. С малък дял на фамилния бизнес са и област Перник (1.17%), Монтана (1.18%), Разград (1.29%), Кърджали (1.3%), Видин (1.31%) и Смолян (1.49%).

В резултат на изследването НСИ анализира **заетостта във фамилния бизнес** по статистически райони (NUTS, ниво 2) (фиг. 8). Дялът на заетите лица във фамилния бизнес е най-голям в Югозападния район (31.3%). В Южния централен район е 20.5%, в Югоизточния - 14.9%, в Североизточния - 13.3%, в Северния централен - 11.1%, и в Северозападния - 8.8%. Броят на заетите лица във фамилния бизнес е най-голям в Югозападния район (124 815 предприятия), а най-малък - в Северозападния район (35 175).

Фиг. 8. Разпределение на заетите във фамилния бизнес по статистически райони

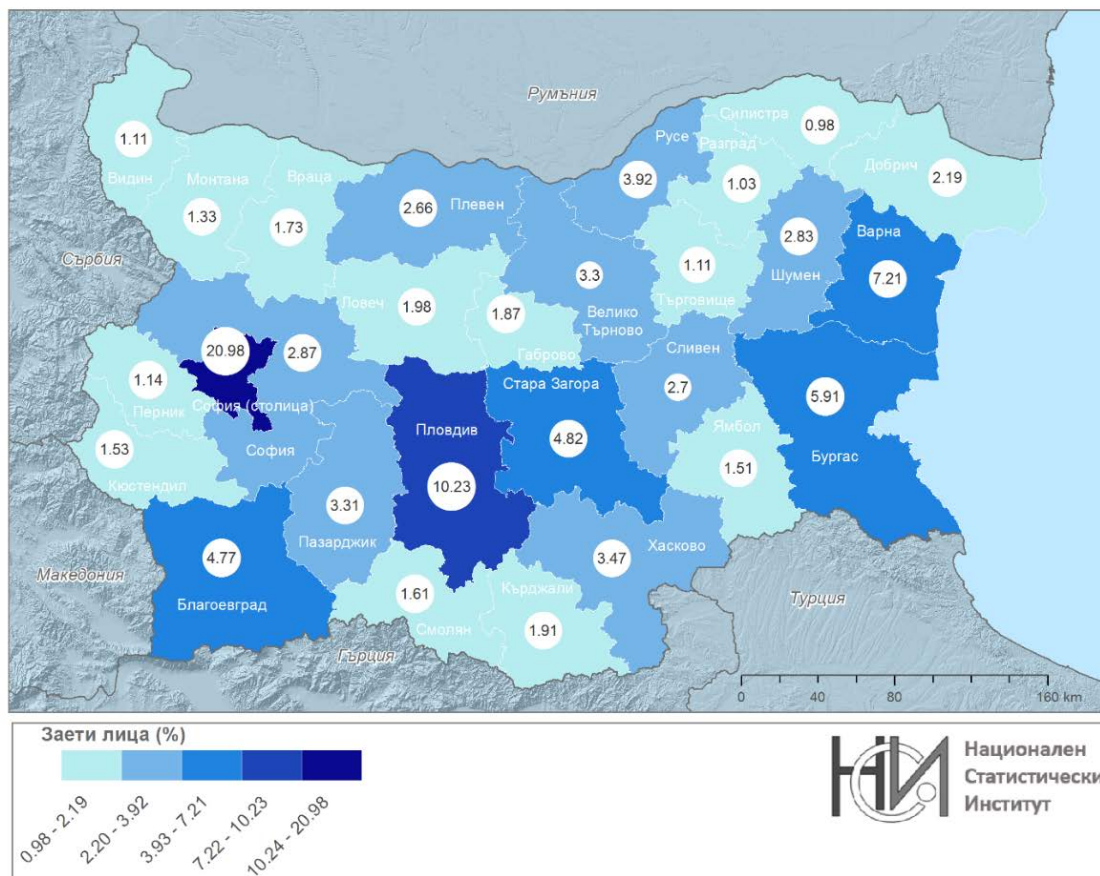

Географското разпределение на заетите лица във фамилния бизнес по области (NUTS, ниво 3) е представено на фиг. 9.

Фиг. 9. Разпределение на заетите във фамилия бизнес по области

Почти 50% от заетите лица във фамилия бизнес са концентрирани в пет области: София (столица) - 83 785, Пловдив - 40 842, Бургас - 23 607, Варна - 28 792, и Благоевград - 19 064 заети лица. Най-малък е дялът на заетите във фамилия бизнес в областите Силистра - 3 901 заети лица (0.98%), Разград - 4 109 (1.03%), Търговище - 4 422 (1.11%), Видин - 4 440 (1.11%), и Перник - 4 540 (1.14%).

Под 2% е дялът на заетите лица във фамилия бизнес и в областите Монтана - 5 330 (1.33%), Ямбол - 6 022 (1.51%), Кюстендил - 6 130 (1.53%), Смолян - 6 423 (1.61%), и Кърджали - 7 632 (1.91%).

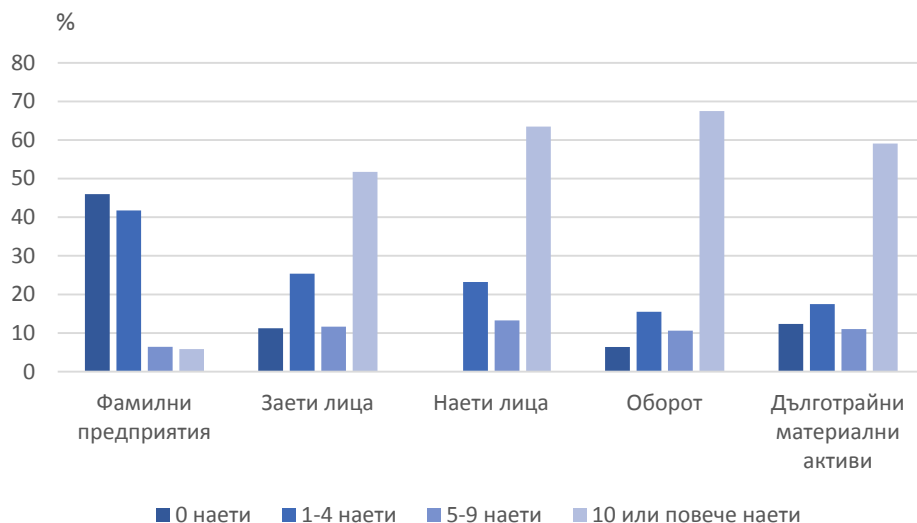
Броят на предприятията и заетостта в тях, структурирани по статистически райони и области (NUTS, ниво 2 и ниво 3), са представени в табл. 2 от приложението.

На фиг. 10 е показана икономическата значимост на фамилия бизнес в България според броя на наетите лица, дела на фамилията предприятия в дефинираните предварително четири групи, дела на наетите и заетите лица, на оборота и дълготрайните материални активи.

Фиг. 10. Основни показатели по групи предприятия според броя на наетите лица

През 2015 г. най-голяма е групата „0 наети“ - 47 548, или 46% от всички активни фамилни предприятия. В групата „1 - 4 наети“ броят на фамилните предприятия е 43 167, или 42%. Фамилните предприятия в групите „5 - 9 наети“ и „10 или повече наети“ са най-малко - по 6%. Независимо от това, че дялът на фамилните предприятия в групата „10 или повече наети“ е най-малък, тези фамилни предприятия имат най-голям дял заети лица (52%), наети лица (64%), оборот (68%) и дълготрайни материални активи (59%).

Дялът на заетите лица във фамилния бизнес в групата „1 - 4 наети“ е 25%. Дялът на оборота за тази група наети е 16%, а дялът на дълготрайните материални активи - 18% спрямо всички активни фамилни предприятия. Относителният дял на заетите лица във фамилния бизнес в третата група „5 - 9 наети“ е 12%. Дялът на оборота за тази група спрямо всички активни фамилни предприятия е 11%, дялът на дълготрайните материални активи също е 11%.

Активните фамилни предприятия през 2015 г., разпределени по правна форма, са представени на фиг. 11. Използвани са три съвкупности от правни форми: „Дружества с ограничена отговорност“, „Сдружения и други правни форми“ и „Еднолични търговци“. Съвкупността „Дружества с ограничена отговорност“ включва частни или публични дружества с ограничена отговорност до размера на техните акции/дялове. „Сдруженията и други правни форми“ са персонално притежавани дружества с ограничена и неограничена отговорност, а също и други правни форми като кооперации, асоциации и т.н. „Еднолични търговци“ са персонално притежание и нямат ограничение относно личната отговорност.

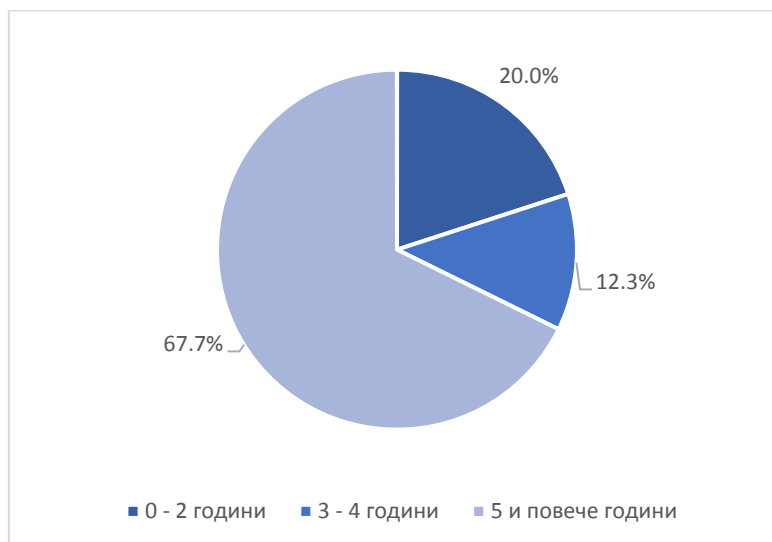

Фиг. 11. Разпределение на фамилния бизнес по правна форма

НСИ анализира фамилния бизнес в България според **възрастта на фамилното предприятие**. За целта бяха дефинирани три възрастови групи: „0 - 2 години“, „3 - 4 години“ и „5 и повече години“. Най-голям е относителният дял на активните фамилни предприятия за възрастовата група „5 и повече години“ (67.7%). Фамилните предприятия, които са първо поколение и са на възраст „0 - 2 години“, наброяват 20 667 (20%). Структурата на фамилния бизнес по възраст е представена на фиг. 12.

Фиг. 12. Структура на фамилния бизнес по възраст на предприятието

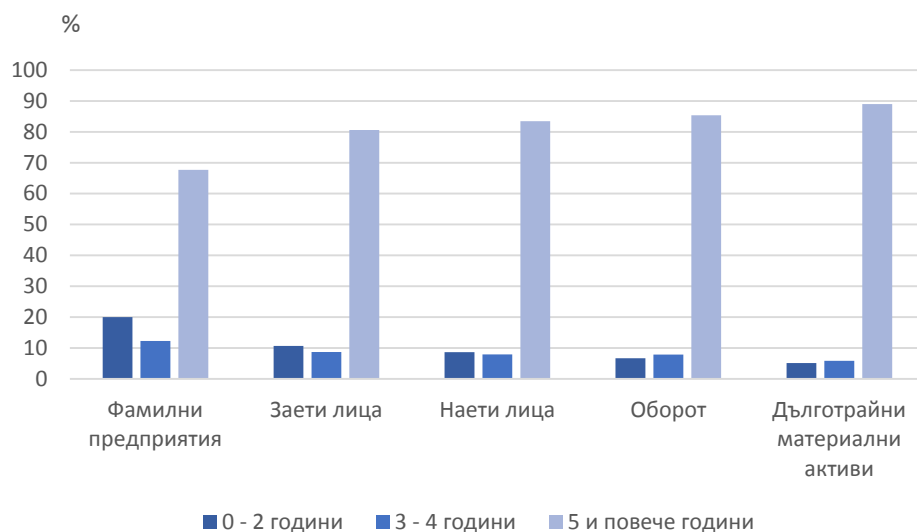

На фиг. 13 е представен фамилният бизнес в България според възрастта на предприятието - относителния дял на фамилните предприятия във всяка възрастова група, дял на заетите и наетите лица, на оборота и дълготрайните материални активи.

Най-голям е делът на заетите (80.6%), наетите (83.4%), оборота (85.4%) и дълготрайните материални активи (89.0%) за фамилните предприятия в групата „5 и повече години“.

Фиг. 13. Основни показатели за фамилните предприятия по възраст на предприятието

Методологични бележки

Брой активни предприятия е броят на регистрираните юридически или физически лица, които са имали оборот или заети лица, т.е. са били активни през референтната година.

Наети лица са лицата, които работят за работодател (за юридически лица или регистрирани физически лица), получават заплащане под формата на заплати и са социално осигурени въз основа на трудов договор. Трудовият договор може да бъде за определен или неопределен период от време, за пълно или непълно работно време.

Броят на заетите лица се определя като общия брой на лицата, които работят в наблюдаваното предприятие (срещу заплащане или не), както и лицата, които работят извън предприятието, но са платени от него (например търговски представители).

Класификация на икономическите дейности (КИД - 2008)

A	Селско, горско и рибно стопанство
B	Добивна промишленост
C	Преработваща промишленост
D	Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива
E	Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване
F	Строителство
G	Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети
H	Транспорт, складиране и пощи
I	Хотелиерство и ресторантьорство
J	Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения
K	Финансови и застрахователни дейности, с изключение на клас 64.2 (дейност на холдингови дружества)
L	Операции с недвижими имоти
M	Професионални дейности и научни изследвания
N	Административни и спомагателни дейности
P	Образование
Q	Хуманно здравеопазване и социална работа
R	Култура, спорт и развлечения
S	Други дейности

Групировки на предприятията (според броя наети лица)

- 1 - 0
- 2 - 1 до 4
- 3 - 5 до 9
- 4 - 10 или повече

Приложение

Таблица 1

Фамилен бизнес и заетост по икономически сектори (КИД - 2008)

КИД - 2008		2015					
		предприятия		заети лица		наети лица	
		брой	%	брой	%	брой	%
A	Селско, горско и рибно стопанство	5286	5.1	17446	4.4	12922	4.0
B	Добивна промишленост	50	0.0	432	0.1	408	0.1
C	Преработваща промишленост	8851	8.6	107760	27.0	101477	31.7
D	Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	239	0.2	597	0.1	454	0.1
E	Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	108	0.1	917	0.2	841	0.3
F	Строителство	4111	4.0	27280	6.8	24570	7.7
G	Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	41694	40.3	124951	31.3	91414	28.6
H	Транспорт, складиране и пощи	5413	5.2	22493	5.6	18569	5.8
I	Хотелиерство и ресторантьорство	7931	7.7	28846	7.2	22433	7.0
J	Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	2271	2.2	6687	1.7	5070	1.6
K	Финансови и застрахователни дейности, с изключение на клас 64.2 (дейност на холдингови дружества)	876	0.8	2727	0.7	2110	0.7
L	Операции с недвижими имоти	4065	3.9	5437	1.4	2941	0.9
M	Професионални дейности и научни изследвания	9622	9.3	19013	4.8	11769	3.7
N	Административни и спомагателни дейности	2182	2.1	11271	2.8	9803	3.1
P	Образование	809	0.8	2258	0.6	1674	0.5
Q	Хуманно здравеопазване и социална работа	3341	3.2	9331	2.3	6429	2.0
R	Култура, спорт и развлечения	1160	1.1	2815	0.7	2043	0.6
S	Други дейности	5356	5.2	9153	2.3	4894	1.5
	Общо	103365	100.0	399414	100.0	319821	100.0

Таблица 2

Фамилен бизнес и заетост по статистически райони и области

Статистически райони Области	2015					
	заети лица		наети лица		фамилни предприятия	
	брой	%	брой	%	брой	%
Северозападен	35175	8.81	28288	8.84	8867	8.58
Видин	4440	1.11	3433	1.07	1353	1.31
Монтана	5330	1.33	4325	1.35	1222	1.18
Враца	6894	1.73	5379	1.68	1890	1.83
Плевен	10621	2.66	8518	2.66	2607	2.52
Ловеч	7890	1.98	6633	2.07	1795	1.74
Северен централен	44292	11.09	36033	11.27	10488	10.15
ВеликоТърново	13169	3.30	10605	3.32	3054	2.95
Габрово	7464	1.87	6317	1.98	1550	1.50
Русе	15649	3.92	13129	4.11	3355	3.25
Разград	4109	1.03	3005	0.94	1336	1.29
Силистра	3901	0.98	2977	0.93	1193	1.15
Североизточен	53281	13.34	42447	13.27	13420	12.98
Варна	28792	7.21	22962	7.18	7334	7.10
Добрич	8756	2.19	6677	2.09	2765	2.67
Шумен	11311	2.83	9361	2.93	2135	2.07
Търговище	4422	1.11	3447	1.08	1186	1.15
Югоизточен	59703	14.95	47082	14.72	15634	15.13
Бургас	23607	5.91	17680	5.53	7520	7.28
Сливен	10804	2.70	9371	2.93	1748	1.69
Ямбол	6022	1.51	4575	1.43	1768	1.71
СтараЗагора	19270	4.82	15456	4.83	4598	4.45
Югозападен	124999	31.30	100447	31.41	34322	33.20
София(столица)	83785	20.98	68069	21.28	22704	21.96
София	11480	2.87	9040	2.83	3072	2.97
Благоевград	19064	4.77	14784	4.62	5601	5.42
Перник	4540	1.14	3652	1.14	1206	1.17
Кюстендил	6130	1.53	4902	1.53	1739	1.68
Южен централен	81964	20.52	65524	20.49	20634	19.96
Пловдив	40842	10.23	32811	10.26	10073	9.75
Хасково	13844	3.47	10689	3.34	3900	3.77
Пазарджик	13223	3.31	10206	3.19	3779	3.66
Смолян	6423	1.61	5249	1.64	1535	1.49
Кърджали	7632	1.91	6569	2.05	1347	1.30
Общо	399414	100.00	319821	100.00	103365	100.0